

Fr. Erjavec društvenega življenja, M. Pivec pa zaključuje knjigo s kronološkim pregledom glavnih dogodkov tega desetletja.

Med temi članki je za naš interesni krog posebno zanimiv M. Marolta članek »Likovna umetnost pri Slovencih od l. 1918. do 1928.«. Pregled je točen, vendar pa pogrešamo pri njem tistega sistematskega gledanja na vprašanje, ki odlikuje članek o literaturi. Zdi se nam tudi, da pisatelj gleda prepesimiščno na povojni rezultat slovenske umetnosti, oziroma na neoporečno ugodni vpliv svobode nanjo. Kljub desorganiziranosti naših umetniških naporov je namreč napredek v splošni umetniški kulturi, v njeni intenzivnosti in v njeni vlogi v življenju tolik, da bi ga bilo treba bolj podčrtati in posebno globlje utemeljiti. Mi smo imeli do vojne pač posamezne umetnike in umetniško gibanje, šele zadnje desetletje pa je položilo temelje slovenski umetniški kulturi.

Slovenci v desetletju 1918—1928 so tako v posameznostih kot v celoti razveseljiv pojav slovenske samozavesti. Ker je v enajstem letu svobode naše notranje politično življenje krenilo radikalno na nova pota, je vrednost te knjige tem večja, ker je postala takoj ob svojem izidu tudi bilanca v življenju slovenskega naroda že zaključene, določno omejene življenjske dobe. Njena historična aktualnost je s tem neprimerno narasla.

Frst.
Dr. Bogumil Vošnjak: **U borbi za ujedinjeno narodno državo.** Utisci in opažanja iz doba svet-skog rata i stvaranja naše države. Tiskovna zadruga, Ljubljana, Geza Kon v Beogradu, I. V. Vašić, Zagreb, 1928.

Lepo izdelana, v Delniški tiskarni v Ljubljani tiskana knjiga, nam v okviru osebnih doživetij in spominov pisatelja pripoveduje o njegovem delu in o delu jugoslovanske emigracije, posebno Jugoslovanskega odbora, za zedinjeno državo. Razdrobljena je na preko sto majhnih sličic, ki se grupirajo po zgodovinskem redu v oddelke: Od osnovanja Jugoslovanskega odbora do poraza Srbije, — delovanje v Evropi od poraza Srbije do kronanja cesarja Karola, — v borbi in na delu za nove smeri zunanje politike, — Krfska deklaracija, — Wilsonova Amerika in razpad cesarstva.

V ospredju je ves čas pisateljeva miselnost in njegova osebnost; nekateri odstavki so naravnost neposredno doživete dnevniške beležke, drugi, manj številni, so najnujnejše informativni, velik del zavzemajo kratki literarni portreti vodilnih osebnosti, s katerimi se je pisatelj srečeval, drugod zopet so vpleteni državopravni in diplomatski ekskurzi. Torišče je v prvih dveh delih zapadna Evropa, menjaje Italija, Švica, Francija in Anglija, tretji del ima bolj splošno informativni značaj in pomeni vsebinsko vozelo knjige in kritično točko v zgodovini medvojnega razvoja jugoslovanskega vprašanja, četrty del se peča s krfsko deklaracijo in je za pisateljevo vlogo v svetovni vojni in za jugoslovansko politično zgodovino med vsemi mogoče najbolj važen, peti se peča s pisateljevim delovanjem v Ameriki in z vlogo Amerike v vojni, v delu za mir in posebej v jugoslovanskem vprašanju.

Neoporečna odlika te knjige je živahnost, dnevniška svežost in sem in tja skoraj dramatična napetost,

s katero podaja V. svoje gradivo. V knjigi oživi nekaj tiste svežosti in literarnega obvladanja gradiva, ki se ga spominjamo iz prvih pisateljevih knjig pred več ko 20 leti.

Vsebinsko je knjiga važen donesek k jugoslovanski predvojni politični in diplomatski zgodovini. Mala, rekli bi, elitna Jugoslavija v emigraciji, ki jo srečujemo v teh spominih, kaže vse tiste osnovne napake, ki so postale usodne za naš notranjepolitični razvoj po vojni. Mogoče, da je pisatelj v svojih autotipijah včasih tudi nekoliko enostranski in krivičen — splošna slika tega, kar nosi ime Jugoslovanski odbor in kar je z njim v zvezi, ni prav preveč razveseljiva. Knjiga naj bi bila obramba emigracije, a postaja v posameznih partijah naravnost njena obtožba. Njen uspeh je nedvomno velik, toda če poznamo razmere, ne more biti niti dejstvo, da je bil kdo član emigracije, niti da je bil član dobrovoljske akcije, zadosten povod, da pričakuje narodno priznanje. Razmere v obeh so bile tako nepovoljne, da je mogoča samo osebna pravična ocenitev. Kot delo, izrastlo iz splošne zavesti in požrtvovalnosti, kot pojav neskaljene volje, nam mnogo bolj imponira notranjepolitični, k zedinjenju Jugoslavije usmerjeni napor Jugoslovancev v Avstriji in Ogrski, kakor na skoraj kolikor glav toliko načrtov razklana emigracija. V. suvereno očita voditeljem v domovini pogreške in iz nezadostnega poznanja zunanjega položaja izvirajoče ukrepe, ki so zgrešili cilj, pozablja pa, da je poznejša zgodovina prav tako odrekla pravilnost črti krfska deklaracija—Vidovdanska ustava, ki jo je on smatral za rešivno in jo tu zagovarja.

Kakor je celotna knjiga kljub močnemu poudarjanju pisateljevih osebnih zaslug zanimiva in sem in tja celo kot literarno delo zajemljiva, nas vrže iz ravnotežja 25. poglavje V. oddelka Iz jednog života, kjer pisatelj mestoma na neokusen način postavi svojo osebnost in njene zasluge na prvo mesto pozornosti in knjigo odlagamo z neprijetnim občutkom, da je za njo namen, ki bi ne smel tako jasno stopiti v zavest, kakor ga doživljamo tu — moti nas namreč senca neplačane menice.

Frst.
Dr. Ivan Lah: **V borbi za Jugoslavijo.** Vodnikova družba v Ljubljani, 1928.

Ta knjiga, ki jo je izdala V. D. za desetletnico jugoslovanskega ujedinjenja, nam riše od francoske revolucije naprej tiste dogodke iz jugoslovanske zgodovine, ki so tekom 19. stoletja Jugoslovane osvobodili od tujih jarmov, zanetili in razvili njihovo samozavest in končno rodili voljo za združenje v enotno samostojno državo. Knjiga se končuje z atentatom v Sarajevu 1914 in se nam najprej v tej smeri ne zdi popolna, ker bi v njen okvir nujno spadala borba za zedinjeno Jugoslavijo v emigraciji in v Avstriji. Popolna ni dalje tudi radi tega, ker vendar preenostavno in preveč zunanje slika jugoslovanski pokret in iz slovenske in hrvaške zgodovine zadnjega časa vsekakor preenostransko izbira pozitivne momente v tem razvoju. Ta enostranost, če je že nečemo označevati kot pristranost, se kaže tudi v tem, kar vsebino knjige zunanje označuje, v ilustracijah. Izmed priznanih borcev za Jugoslavijo med avstro-ogrskimi Jugoslovani v 20. stoletju so predstavljeni v sliki don Juraj Biankini, Stjepan Radić, K. Triller, Ivan Hribar in Ivan Oražen. Da je Radić v ti družbi,

je razumljivo edino iz slučajne notranjepolitične konstelacije takrat, ko je bila ta knjiga napisana, da pa poleg njega manjka kot narodni voditelj in združni in socialni delavec njemu najmanj enakovredni, kot jugoslovanski pionir pa od vseh omenjenih razen I. Hribarja daleko pomembnejši J. E. K r e k , je neodpustno in izgovor, da od l. 1914. še ni jugoslovansko izzorel, ne bo držal. Več pravičnosti in nepristranosti bi bilo želeli vsekakor tudi pri delih, ki so tako očitno kot Lahova knjiga napisana v prvi vrsti za to, da proslave določen pokret. Frst.

Silvo Kranjec: **Kako smo se zedinili.** Mohorjeva knjižnica, 25. Celje, 1928.

V 16 kratkih poglavjih pripoveduje Kranjec z nevsiiljivo referativno umerjeno besedo zgodovino jugoslovanskega zedinjenja in vlogo Slovencev v njem. Vse zgodovinske predpogoje do začetka XX. stoletja, s katerim stopi jugoslovansko vprašanje energično na evropsko zgodovinsko pozornico, poda v kratkih dveh uvodnih poglavjih, nakar podrobno oriše razvoj jugoslovanskega političnega programa do svetovne vojne in usode in duševne prevrate v jugoslovanskem javnem mišljenju in stremljenju med vojno. Poglavja VII. do XVI. tvorijo najlepše historično ozadje pravkar izdanih Vošnjakovih spominov iz borbe za zedinjeno jugoslovansko državo v emigraciji med vojno.

Kranjčeva knjižica točno in zadostno informira o svojem predmetu. Frst.

Josip Mal: **Zgodovina slovenskega naroda.** Najnovejša doba I. Veliki francoski prevrat in slovenske dežele. Družba sv. Mohorja, Celje, 1928.

Knjiga je nadaljevanje Grudnove Zgodovine slovenskega naroda, katere izdajanje je prekinila pisateljova smrt. Da v celotnem delu ne bo zunanjih razlik, je ohranjen stari sistem razdelitve snovi in tehnična oblika knjige.

Obsega dobo od francoske revolucije do leta 1815, ko so slovenske dežele zopet zasedli Avstrijci. Slika francoske dobe v Sloveniji je vsestranska in kolikor moremo presoditi, točno posneta po doslej ugotovljenih izsledkih naše zgodovine, deloma pa obogatena tudi z detajli, ki so plod pisateljevega samostojnega studija arhivalnih virov.

Nadaljevanje te knjige je posebno in povojni izredni poglobitvi naše narodne zavesti zelo aktualno. Frst.

A. Sovrè: **Gospodarske razmere pri starih narodih.** Ljubljana, Kmetijska Matica, 1928.

V čistem, lahko razumljivem jeziku nam ta knjižica nudi pregled gospodarskega razvoja pri narodih starega Orienta ter Grkih in Rimljanih. Vzroki in posledice so jasno poudarjeni, pojmi, s katerimi pisatelj operira, sodobni, tako da, kakor antično gradivo v Sovrétovem jeziku vselej, tudi tu material oživi; neprestano se nam vrivajo paralele iz novejših zgodovine in starino in sodobnost bolje razumevamo. Ali ni Sovrè poklican, da nam napiše sploh staro zgodovino? Frst.

Laux satura. Latinska čitanka za gimnazije. Prva stopnja. Anton Sovrè. Ljubljana, Oblastna zaloga šolskih knjig, 1928.

Prava kulturnozgodovinska čitanka! Zraven nevsiiljiva, a tem izdatnejša podkrepitve pomembnosti znanja klasičnih jezikov; kajti v njej se zrcali več ko dvatisočetna zgodovina jezika, ob katerem stoje

temelji sodobne evropske kulture in posebej še naše kulture. Pred nami se vrste v jeziku svoje dobe opisani mnogi svetovnozgodovinski dogodki, dogodki, ki zadevajo naše kraje posebej, pogledamo v prva stoletja mladega krščanstva, v življenje in snovanje rimske dobe in srednjega veka — spretno je Sovrè nanizal vse to v skupine z naslovi: Rimci v Jugoslaviji — Razni narodi in običaji — De viris illustribus — Prva doba krščanstva — Prikazi iz zgodovine — Vzgoja in izobrazba — Pravljičice in legende — Slovanska brata apostola — Kamni in stene govore — Poezija (Pravljičice in pripovedke — Basni — Carmina Burana). Že razporedba gradiva sama je taka, da začne človeka zanimati in ga mikati, da bere in ko bere s pomočjo bogatega jezikovnega in kulturnozgodovinskega tolmača, se mu odpira oko za razumevanje tako zgodovinske preteklosti naše sodobne kulture kakor tudi ljudi, ki so te tekste pisali ali katerih duševno življenje odseva iz njih. Kako živo sliko o antičnem življenju dobimo n. pr. v skupini Kamni govore ali v Vzgoji in izobrazbi ali kako oživi pred nami vsebina že s posrečenim slovenskim naslovom (Odkušljala je starka zima — Ptičice pojó, rožice cvetó — Šel je po svetu, Bog ve kam itd.).

Sovrè je napravil važen korak naprej v primeri z dosedanjo gojitvijo klasičnih jezikov na naših gimnazijah. Razbil je obroč t. zv. klasične latinščine, ki je omejevala učenca na ozko zgodovinsko dobo in vzbujala napačno naziranje, da je vse, kar je izven tega stadija latinščine, manj vredno, nezanimivo in nepomembno. In vendar vsi iz lastne skušnje vemo, da v svojih življenjskih in znanstvenih strokah ravno z ono latinščino, ki smo se je učili v gimnaziji, in ono kulturo, ki smo jo tam spoznali, nismo imeli več veliko opravka, pač pa prav veliko z vsemi onimi dobami pozne antike srednjega veka in nove dobe, ki jih je šola popolnoma zanemarjala. S tem, da je v svoji knjigi že gimnazijcem dal vzorce tudi tega preziranega stadija latinščine v roke, jim je za poznejšo prakso naredil gotovo veliko uslugo. Drugo dejanje, ki ga moramo pri S. prav posebno poudariti, je to, da je znal tvarino, ki jo podaja, že po uredbi, po premišljeni izbiri in po tem, kako jo podaja, približati tistemu, ki bo knjigo rabil ali jo dobil v roke. V tej obliki je ta knjiga naravnost nepremagljiv zagovornik pravilnosti stališča tistih, ki zagovarjajo učenje klasičnih jezikov in pomen spoznavanja starih kultur v originalnem jeziku njihovih časov. Knjiga ima ravno vsled svoje jezikovne strani pristen kulturnozgodovinski vonj, če se smemo tako izražati, in ta je, ki ga ne more dati noben prevod in noben komentar brez poznanja originalnih virov.

Po duhu je torej ta knjiga za šolsko knjigo skoraj revolucionarno živahna, odrekla pa se je komisni obleki navadnih šolskih knjig tudi po vsi svoji zunanosti. Prav nič tistega strahu ne vzbuja, kakor navadno zunanjščina šolskih knjig, nasprotno pa očituje v svoji tipografski strani skrben, izpiljen okus in jo tudi s te strani pozdravljamo.

Priporočamo jo zlasti tistim, ki tudi izven šole še čitajo latinski, in pa tistim, ki odrekajo učenju klasičnih jezikov kulturni pomen za sodobnost. Naši šolski literaturi pa enkrat lahko čestitamo. Frst.